

Roditelji i slikovnica - čimbenici govornog, jezičnog i komunikacijskog razvoja djece rane i predškolske dobi

Ivašić Matešić, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:125152>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Martina Ivašić Matešić

**Roditelji i slikovnica – čimbenici govornog, jezičnog i komunikacijskog
razvoja djece rane i predškolske dobi**

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2023

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Roditelji i slikovnica – čimbenici govornog, jezičnog i komunikacijskog razvoja djece rane i predškolske dobi

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Jezično-komunikacijski integrirani kurikulum II

Mentor: Vesna Katić, prof., viši predavač

Student: Martina Ivašić Matešić

JMBAG: 2035003832

U Rijeci, rujan 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Martina Ivasić Matasić

ZAHVALE

Zahvaljujem se svojoj obitelji na podršci i razumijevanju tijekom studiranja te svojoj mentorici v. pred. Vesni Katić na savjetima, pomoći i susretljivosti pri realizaciji ovog rada.

SAŽETAK

Govorno-jezični i komunikacijski razvoj važan je segment razvoja djeteta rane i predškolske dobi jer o njemu ovisi cjelokupan djetetov razvoj. Na njega utječu unutarnji i vanjski čimbenici te djetetova samoaktivnost. U ovom radu bit će riječi o roditeljima i slikovnici kao njegovim vanjskim čimbenicima. Roditelji, kao predstavnici socijalnog okruženja, a napose majka, svojim redovitim interakcijama s djetetom od samog rođenja utječu na stvaranje socio-emocionalne veze koja predstavlja temelj razvoja komunikacije. Jedno od sredstava ostvarivanja komunikacije može biti slikovnica kroz rituale zajedničkog čitanja roditelja i djeteta. Slikovnica utječe na bogaćenje djetetovog rječnika, stjecanje novih spoznaja, razvoj mišljenja kao i osjećaja za lijepo. Govorno-jezični razvoj individualan je proces koji ima svoje zakonitosti te je važno da su roditelji upoznati s njima. Zbog složenosti govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja nastale su brojne, često i oprečne teorije kojima ga se nastojalo objasniti.

Ključne riječi: govor, jezik, komunikacija, slikovnica, roditelji

ABSTRACT

Speech-language and communication development is an important segment of early and preschool child development because the entire child's development depends on it. It is influenced by internal and external factors and the child's self-activity. This paper will talk about parents and picture books as its external factors. Parents, as representatives of the social environment, and especially the mother, through their regular interactions with the child from birth, influence the creation of a socio-emotional bond that is the basis of communication development. One of the means of achieving communication can be a picture book through the rituals of joint reading between parents and children. The picture book affects the enrichment of the child's vocabulary, the acquisition of new knowledge, the development of thinking as well as the sense of beauty. Speech and language development is an individual process that has its own laws, and it is important that parents are familiar with them. Due to the complexity of speech-language and communication development, numerous and often conflicting theories were created that tried to explain it.

Key words: speech, language, communication, picture book, parents

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GOVORNI, JEZIČNI I KOMUNIKACIJSKI RAZVOJ DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	2
2.1. Predjezična faza u jezično-govornom i komunikacijskom razvoju djeteta	3
2.2. Jezična faza u jezično-govornom i komunikacijskom razvoju djeteta	5
3. TEORIJSKA RAZMATRANJA GOVORNO-JEZIČNOG I KOMUNIKACIJSKOG RAZVOJA	10
4. ČIMBENICI GOVORNO-JEZIČNOG I KOMUNIKACIJSKOG RAZVOJA DJETETA RANOG I PREDŠKOLSKOG UZRASTA	13
4.1. Roditelji kao čimbenici govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja djeteta	13
4.2. Slikovnica kao čimbenik govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja djece rane i predškolske dobi	17
5. SLIKOVNICA – ODREĐENJE I FUNKCIJE	20
6. RODITELJI I SLIKOVNICA – KVALITETNIM ČITANJEM DO GOVORNO-JEZIČNOG I KOMUNIKACIJSKOG RAZVOJA DJETETA	25
7. ZAKLJUČAK	29
8. LITERATURA	31

1. UVOD

Govorno-jezični i komunikacijski razvoj bitan je segment cjelokupnog djetetovog razvoja jer ima važnu ulogu u djetetovu svakodnevnom životu, odgoju, obrazovanju te je svakako jedan od prediktora kasnijeg akademskog uspjeha i profesionalnog djelovanja. U svakodnevnom razgovoru pojmovi *govor*, *jezik* i *komunikacija* često se smatraju sinonimima. Međutim, kako bi se shvatila važnost komunikacije kao preduvjeta urednog govorno-jezičnog razvoja potrebno ih je razlikovati.

Na govorno-jezični i komunikacijski razvoj utječu različiti unutarnji i vanjski faktori te dječja samoaktivnost. I dok se unutarnji čimbenici odnose na dječja unutarnja stanja i urođene sposobnosti, vanjski čimbenici određeni su djetetovim socijalnim okruženjem, odnosno socijalnim interakcijama.

Dijete se rađa kao prosocijalno biće te je od početka usmjereno socijalnim signalima. Na njega snažno utječu roditelji kao djetetovi prvi govorni uzori od kojih dijete slušanjem i oponašanjem usvaja govor, a važno sredstvo komunikacije između roditelja i djeteta u procesu usvajanja govora može biti slikovnica.

Cilj ovog rada bio je objasniti sinergijsku ulogu roditelja i slikovnice kao vanjskih čimbenika na govorno-jezični i komunikacijski razvoj djece rane i predškolske dobi.

Stoga je u prvom poglavlju, kao uvod u temu, objašnjen tijek govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja kao i njegove zakonitosti koje valja poznavati kako bi se osigurao nesmetani razvojni tijek djeteta.

Tijekom povijesti razvile su se mnogobrojne teorije o govorno-jezičnom razvoju često i s vrlo oprečnim zaključcima. Svoja razmišljanja o govorno-jezičnom razvoju iznijeli su značajni teoretičari, a o tome će biti riječi u drugom poglavlju.

U radu se također nastojalo razjasniti određenje, kriterije podjele i funkcije same slikovnice. Također, bit će riječi i o odnosu teksta i slike unutar slikovnice te je ukratko opisan njezin povijesni razvoj.

U radu se razmatra i važnost čitanja od najranije dobi, odnosno nastoji se objasniti zašto je bitno da roditelji čitaju svojoj djeci te na koji način je potrebno čitati slikovnicu svojem djetetu kako bi se kod njega poticao razvoj govora.

2. GOVORNI, JEZIČNI I KOMUNIKACIJSKI RAZVOJ DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Govor je čovjekova viša psihička aktivnost koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje i mišljenje drugim ljudima te je kao takav temeljni način komunikacije (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Iako su tijekom razvoja govor, jezik i komunikacija u velikoj mjeri isprepleteni te se u svakodnevnim razgovorima ti pojmovi često smatraju sinonimima, vrlo je važno razlikovati ih. Naime, komunikacija je preduvjet urednog govorno-jezičnog razvoja. Jezik se uči u komunikaciji, a govor je jedno od sredstava koje se koristi komunikaciji. Dakle, ekspanzija jezično-govornih sposobnosti slijedi nakon što se usvoje osnove komunikacije (Ljubešić i Cepanec, 2012).

Važni preduvjeti za razvoj govora su: dobro zdravlje, uredno razvijeni govorni organi, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj, aktivnost djece te poticajno okruženje.

Prve tri godine djetetova života iznimno je dinamično razdoblje u razvoju govora budući da dijete prolazi faze od prvog krika i glasanja pa sve do kompetentne participacije u razgovoru (Andrešić i sur., 2010). U ovom razdoblju događa se sazrijevanje živčanog sustava te se u mozgu događaju strukturalne promjene. Naglo se povećava moždana masa kao i broj veza između moždanih stanica i određenih regija u mozgu. Kako bi došlo do korištenja urođenih mogućnosti i usvajanja govora nužno je da dijete u ovom osjetljivom razdoblju dobije adekvatnu socijalnu stimulaciju. Svako zdravo dijete ima anatomske i glasovne mogućnosti za učenje jezika koje se realiziraju kroz interakciju djeteta sa svojom okolinom, poglavito obitelji (Šego, 2009). Naime, dijete je od rođenja prosocijalno biće koje je usmjereno socijalnim signalima. Tako novorođenče radije sluša govor nego druge zvukove (Vouloumanos i Werker, 2007 prema Ljubešić i Cepanec, 2012).

Tijek razvoja jezika i govora pokazatelj je ukupnog djetetovog razvoja koji može biti narušen različitim rizičnim faktorima poput prijevremenog rođenja, niske porođajne težine, oštećenja sluha, moždanog krvarenja, zanemarivanja, zlostavljanja djeteta i sl. (Šego, 2009).

Proces usvajanja materinskog jezika uključuje najmanje četiri neodvojiva aspekta koji se međusobno uvjetuju i ovise jedan o drugome. Pod tim aspektima se podrazumijeva:

- usvajanje glasovnog sustava što započinje fiziološkim krikom odmah nakon rođenja

- upotreba jezičnih oblika vlastitog jezika tj gramatika
- sposobnost razumijevanja i priopćavanja značenja tj. semantika
- sposobnost da se upotrebom govora nešto uradi ili postigne tj. da se komunicira (Šego, 2009).

Vrlo je važno da su roditelji ali i svi oni koji prate djetetov razvoj upoznati s kalendarom jezično-govornog razvoja kako bi se na vrijeme prepoznala eventualna odstupanja te osigurao nesmetani razvojni tijek (Andrešić i sur., 2010). Na taj način mogu se spriječiti poremećaji koji imaju utjecaj na cjelokupni djetetov razvoj jer govorna komunikacija prožima njegove sve aspekte i ima neprocjenjivu ulogu u odgoju, obrazovanju i profesionalnom djelovanju.

U tom razvojnem govorno-jezičnom kalendaru autorica Šego (2009.) razlikuje dvije ključne faze: predjezičnu (predlingvističku ili predverbalnu) te jezičnu (lingvističku ili verbalnu) fazu koje su razgraničene pojavom prve smislene riječi (Šego, 2009).

2.1. Predjezična faza u jezično-govornom i komunikacijskom razvoju djeteta

Predjezična faza, odnosno jednogodišnje fonsko razdoblje dijeli se, s obzirom na način glasanja djeteta na četiri razdoblja:

- *predgovorno ili perlokutinaro razdoblje* – traje od rođenja do drugog mjeseca života, a karakterizira ga primarno refleksno glasanje koje se uglavnom sastoji od plača
- *komunikativno glasanje* – traje od drugog do petog mjeseca i karakterizira ga tzv. gukanje ili smijeh
- *razdoblje vokalizacije* – traje od petog do osmog mjeseca i karakterizira ga razvoj vokalskog sustava, vokalnih igara i ponavljanje artikuliranih odsječaka
- *faza brbljanja* – traje od osmog do dvanaestog mjeseca i u ovom razdoblju glasanje postaje slogovno, a dijete kombinira suglasnike i samoglasnike ponavljajući ih više puta u interakciji s okolinom (Šego, 2009).

Usvajanje jezika započinje u trenutku uspostave emocionalne veze između majke i novorođenog djeteta. Naime, emocionalna veza predstavlja osnovu za razvoj djetetove komunikacije s okolinom te iz nje nastaje djetetova sposobnost svladavanja glasovnog i

gramatičkog sustava jezika kao i sposobnost djeteta da razumije svijet koji ga okružuje. Uz pomoć odraslih s kojima dijete provodi najviše vremena, a to je često majka, dijete ulazi u jezičnu zajednicu te spoznaje kulturu koja je dio njegova materinskog jezika (Vrsaljko i Paleka, 2018).

Dijete u predgovornom razdoblju svoja raspoloženja i potrebe izražava glasanjem, smijanjem i plakanjem te na taj način zapravo komunicira sa svojom okolinom (Andrešić i sur, 2010).

Razdoblje od prva dva mjeseca naziva se fazom kričanja i tada je glasanje djeteta spontano, refleksno i odraz fiziološkog stanja djeteta, odnosno ugone ili neugode. Djetetovo glasanje nema u sebi komunikacijske usmjerenosti ali ga okolina počinje shvaćati kao signale.

U drugom mjesecu djetetova života započinje faza gukanja koju karakteriziraju jednostavni vokalni zvukovi, artikulacijski prilično neodređeni ali opet artikuliraniji od dotadašnjeg glasanja. Za razliku od dotadašnjeg glasanja, gukanje je povezano s osjećajem ugone. Ono označava prvi korak prema komunikacijskom glasanju jer dojenče počinje aktivnije gukati u nazočnosti odrasle osobe. Gukanje je urođeno te se pojavljuje u sve djece čak i u one oštećenog sluha, neovisno o rasi i kulturi kojoj pripadaju. Ova činjenica navodi na zaključak kako u toj dobi nema znatnije slušne kontrole pa samim time niti većeg utjecaja okoline. To znači da govorni razvoj prati svoju predvidivu razvojnu liniju (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Između 6. i 8. tjedna života u kontaktu s odraslima pojavljuje se i prvi socijalni smiješak kao znak komunikacijske usmjerenosti. S vremenom dojenče se počinje sve aktivnije smijati što predstavlja njegovu reakciju na emotivno komuniciranje s odraslima te se pojavljuju počeci imitacije (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Za razvoj govora posebno je važan sluh koji se počinje razvijati u prenatalnom razdoblju. U trenutku rođenja sluh je već dobro razvijen te se nastavlja i dalje razvijati. Slušna osjetljivost se najviše razvija u prve dvije godine i to pogotovo onaj dio koji je važan za percepciju govora. Tako dojenče vrlo rano počinje zamjećivati razlike u intezitetu zvuka pa mu je u 6. mjesecu života osjetljivost za visoke tonove gotovo jednaka kao i u odraslih. Dojenče najprije oko 2. mjeseca života uspostavlja kontrolu nad intezitetom glasa, a potom u dobi od 3 i 4 mjeseca i nad visinom glasa. Kontrolu nad izgovorom glasovnih sekvenci uspostavlja u dobi od 5 mjeseci (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Nakon faze gukanja, u dobi od 6 mjeseci započinje faza slogovanja. U ovoj fazi produkcija glasova je sve više voljna. Dojenče počinje oponašati zvukove iz svoje okoline te je sve više komunikacijski usmjereno prema njoj. Do kraja predverbalnog razdoblja djeca ovladavaju važnim

funkcijama za svladavanje materinskog jezika, u prvom redu intonacijom i ritmom koje vrlo rano percipiraju i počinju oponašati (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

U razdoblju vokalizacije i fazi brbljanja djetete počinje oblikovati glasovni sustav usvajajući prvo prednje i srednje otvornike (I, E, A), a zatim i stražnje (O, U). Pri usvajanju zatvornika djetete prvo usvaja stražnje (M, T,D, K, G, P, B), a zatim i prednje (Šego, 2009) te se postupno pojavljuje i prva riječ sa značenjem što se smatra završetkom predjezičnog i početkom jezičnog razdoblja u djetetovu životu.

2.2. Jezična faza u jezično-govornom i komunikacijskom razvoju djeteta

Jezično razdoblje u jezično-govornom i komunikacijskom razvoju započinje između 9. i 15. mjeseca života pojavom prvih riječi sa značenjem.

U ovom periodu djetete razumije geste, izraze lica i promjene u tonu glasa te reagira na njih (Andrešić i sur., 2010). U ovoj fazi djetete svjesno proizvodi glasove koje čuje u okolini usvajajući prvo okluzive (B; D,G, P, T, K) i otvorenike (I, E, A, O, U), a zatim i frikative (S, Z, Š, Ž, F, H) te afrikate (C,Č,Ć,DŽ,Đ). Uspješnost izgovora ovih glasova ovisi o radu mišića kao i senzornim, psihosocijalnim i neurofiziološkim čimbenicima (Šego, 2009).

Prve riječi su obično dvosložne imenice dok po sadržaju mogu značiti i cijele iskaze koji mijenjaju značenja ovisno o situaciji. Takve rečenice od jedne riječi nazivaju se holofraze, a njima uz geste, mimiku i kvalitetom izgovora djetete može uspješno komunicirati s okolinom u poznatoj situaciji (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004). Djeca na ekonomičan način kroz kombinaciju jezika i konteksta nadomještavaju svoje ograničene jezične mogućnosti. Upotrebom holofraza djetete koristi kontekst iskaza kako bi proširilo moć izražavanja (Vrsaljko i Paleka, 2018).

Djetetova okolina s kojom ono provodi najviše vremena, a to je često majka, koristi pojednostavljen, redundantan i standardiziran govor kako bi ga djetete lakše razumjelo. Tako se u zajedničkim interakcijama potiče djetete da unese što više skupina glasova koje podsjećaju na riječ. Takvim skupinama glasova pridodaje se značenje, proširuje ih se te ih se ponavlja djetetu. Na taj način pomaže se djetetu usvojiti prve riječi i značajno se doprinosi prijelazu neverbalne u verbalnu komunikaciju. Djetetove prve riječi obično imaju značenje cijelih rečenica te, iako ova pojava u govornom razvoju označava začetak verbalne komunikacije, djetete će još dugo kombinirati riječi s gestama i oslanjati se na neposrednu situaciju (Petrović-Sočo, 1997).

U osiguranju govorne komunikacije djetetu treba govoriti „majčinskim jezikom“, odnosno kratkim rečenicama, naglašenom intonacijom, jasnim izgovorom i stankama između govornih cjelina. Dijete ne razumije značenje, međutim ono se navikava na glasovne nizove materinskog jezika, uči obraćati pozornost na govor i razvija osjetljivost za prirodnu rečeničnu cjelinu (Starč, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Kada dijete počne razumijevati značenje više jednostavnih riječi, njegovo slogovanje biva bogatije i više sliči pravim riječima npr. ma-ma, da – da, ba-ba. Osim toga, ono razumije jednostavne upute poput *Daj loptu!* te ih izvršava. Imitira nove zvukove i radnje te pogledom traži imenovani predmet. Ono sada može gestom, pokazivanjem ili vokalizacijom dati do znanja što želi. Također, u ovom periodu dijete maše pa-pa, odmahuje glavom u značenju negacije te odguruje od sebe stvari koje ne želi. Dijete sada raspoznaje poznate od nepoznatih osoba te poznatima pruža ruke da ga se primi dok prema nepoznatima ima zazor. U ovoj fazi jezično-govornog razvoja dijete počinje reagirati na svoje ime (Andrešić i sur., 2010).

U razdoblju od 15. do 18. mjeseca dijete govori od 5 do 20 riječi, a to su uglavnom imenice. Ono ponavlja riječi i fraze poput *Daj piti, tata pa-pa* i sl. Intonacija njegova brbljanja sada više poprima intonaciju rečenice. Dijete razumije jednostavna pitanja i jednostavne upute te protestira s „ne“ odmičući se. Osim toga, u ovom periodu dijete pokazuje što želi i donosi stvari da ih pokaže drugima. Dijete je sada u mogućnosti pokazati 1 do 3 dijela tijela te 2 ili više predmeta na slikama (Andrešić i sur., 2010).

U narednom periodu od 18. do 24 mjeseca javljaju se prve rečenice kombinacijom dviju riječi npr. *Beba papa*. Počinje koristiti glagole, pridjeve i zamjenice ja, ti, moje. Također, ono razumije pitanja tko, gdje, što i na postavljena pitanja odgovara adekvatno s „da“ ili „ne“. Dijete sada koristi oko 50 prepoznatljivih riječi te zna pokazati i imenovati svakodnevnih stvari kao i oponašati ili imenovati životinje. Također, u ovom periodu jezično-govornog razvoja dijete jednom riječju ili kratkom frazom može izraziti emocije (Andrešić i sur., 2010).

To je rezultat značajnih promjena u kognitivnom razvoju i dijete sve više razumije govor odraslih. Dijete uz pomoć odraslog koji mu komentira zajedničke aktivnosti i situacije počinje razumijevati govor izvan konkretne situacije, odnosno „počinje razumijevati razliku između riječi kao znaka i predmeta kao označenog“ (Petrović-Sočo, 1997: 9).

U razdoblju od 2. do 3. godine života povećava se dužina djetetove rečenice na 3 riječi. Ono postavlja jednostavna pitanja i odgovara na pitanja *tko, što, gdje*. Dijete sada uz imenice,

glagole, pridjeve i zamjenice, koristi priloge mjesta te počinje koristiti prošlo i buduće vrijeme. Ono razumije odnose: u, na, ispod, gore, dolje te razlikuje pojmove veliko i malo (Andrešić i sur., 2010). Dijete se koristi elementarnim rečenicama koje formira samo onim riječima koje su ključne za poruku dok one „nebitne“ izostavlja. Takav govor nalikuje telegrafskoj poruci pa Starc, Čudina-Obradović, Pleše (2004) govor u ovoj fazi razvoja nazivaju *telegrafskim govorom*.

S pojavom prve rečenice dijete počinje svladavati gramatiku i tada dolazi do snažnog zamaha u razvoju govora (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004). Dijete sada počinje shvaćati opasnosti te ima složene rutine dnevnih aktivnosti poput pripreme i odlaska na spavanje. U ovom periodu djeca su zainteresirana za kratke priče te listaju slikovnice imenujući slike. Uključuju se u kratke dijaloge te verbalno uvode i mijenjaju temu (Andrešić i sur., 2010). Razvoj govora rezultat je ali i uvjet cjelokupnog djetetovog razvoja. Dijete postaje sve sposobnije u komunikaciji s odraslima i drugom djecom te može razgovarati u različitim situacijama i stvarima o kojima i nema neposrednog iskustva (Petrović-Sočo, 1997).

Dijete s tri godine usvaja bazu materinskog jezika što znači da posjeduje određen fond riječi koje kombinira u rečenici prema morfološkim i sintaktičkim pravilima (Andrešić i sur., 2010). Govorna artikulacija je prilično loša u prve dvije godine, a do njezinog napretka dolazi tek poslije treće godine života. Glasovi S, Z i C mogu biti blago nepravilni, a do navršene 4. godine života glasovi L i R bi se trebali korektno artikulirati. Glasovi Š, Ž, Č, Ć, DŽ i Đ također mogu biti nepravilni do 6. godine života. Osim poteškoća u izgovoru pojedinih glasova, djeca između 4. i 6. godine imaju poteškoća i u izgovoru pojedinih riječi pa tako dolazi do zamjena glasova (trokut – tlokut), izostavljanja početnih fonema (škola – kola), premještanja unutar riječi ili sloga (kvadrat – kravdat), te asimilacija i disimilacija (nema – mema). Starc, Čudina-Obradović, Pleše (2004) ove pojave nazivaju fonetskim pojednostavljivanjem te ga smatraju normalnim za dob između 4. i 6. godine života.

Djetetova rečenica se u razdoblju od 3. do 4. godine života proširuje na 3 do 4 riječi i dijete počinje postavljati pitanja *zašto, kada i što ako*. U ovoj dobi dijete razumije i odgovara na dvostruke i trostruke upute i traži dopuštenje. Također, u ovom periodu dijete zna svoje ime, godine i spol (Andrešić i sur., 2010).

Nadalje, dijete može sve kompetentnije koristiti govor u komunikaciji, a koristi ga i u regulaciji vlastitog ponašanja. Dijete govorom prati što radi i što će raditi čime govor dobiva ulogu planiranja, a to mišljenje naglas dijete počinje procesuirati u sebi oko 6. ili 7. godine. Nagli

napredak govora prati i kreativnost u njegovoj upotrebi pa u ovom razdoblju djeca rado osmišljavaju priče. Te priče obično započnu na temelju stvarnih činjenica iz djetetova iskustva, a završe se na izmišljenim (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Osim toga, dijete kreira riječi tzv. neologizme i izvedenice iz standardnog jezika čime popunjava svoj skromniji rječnički fond (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004). Povezano govori o stvarima koje su se dogodile te priča kraće priče i komentira događanja. Često ulazi u interakciju s drugom djecom i u razgovoru s mlađima prilagođava svoj govor. Sukobe sve više rješava verbalnim umjesto fizičkim putem (Andrešić i sur., 2010).

Također ovu dob može pratiti i fiziološko mucanje jer dijete želi mnogo toga reći, a govor još zaostaje za spoznajnim razvojem (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004). U ovom razdoblju zamjećuje se kako se djeca rado pretvaraju da čitaju slikovnice. Također, vole slušati priče pri čemu koncentraciju zadržavaju oko desetak minuta (Andrešić i sur., 2010). S ovladavanjem govora oko 4. godine djeca vole govorne igre tzv. nonsensnog sadržaja u kojima pričaju nešto naopačke, pogrešno, besmisleno i nelogično. Često se igraju u ulogama govoreći u ime neke druge osobe, lika iz priče, lutke, životinje ili predmeta. S obzirom da djeca imaju poseban osjećaj za ritam i melodiju jezika skloni su različitim jezičnim igrama poput sparivanja riječi po ritmu, kontrastu i rimi pri čemu se vode fonetskom strukturom riječi, a ne njihovim značenjem (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

U razdoblju od 4. do 5. godine djetetova života, rečenica se proširuje na 4 do 6 gramatički ispravnih riječi. Dijete često pita za značenje riječi te adekvatno odgovara na pitanja *koliko*, *kako* i *sl.* U ovom periodu dijete je u mogućnosti mehanički brojiti do 10, a s pokazivanjem do 5. Od geometrijskih tijela poznati su mu krug i trokut te ih može i imenovati (Andrešić i sur., 2010).

Starc, Čudina-Obradović, Pleše (2004) četvrtu i petu godinu nazivaju godinama dječjih pitanja kada govor poprima značajnu ulogu u djetetovom spoznajnom razvoju. Pritom je vrlo važno da odrasli odgovaraju na dječje pitanja jer se time proširuje njihova spoznaja, razvija znatiželja i spremnost na istraživanje. Svaki odgovor na postavljeno pitanje otvara mogućnost za nova pitanja čime se potiče dječja kreativnost u učenju i spoznavanju.

U 5. i 6. godini djetetova života izgovor svih glasova je pravilan te dijete koristi složene rečenice sa svim vrstama riječi. Dijete je usvojilo gotovo sva gramatička pravila, čak i iznimke, te se jedva razlikuje od one kojom se koriste odrasli. Međutim, gramatika ipak još nije u potpunosti ispravna pa do pogrešaka dolazi, primjerice, prilikom slaganja subjekta i predikata kao i nekih

glagolskih vremena. Gramatičke nepravilnosti mogu se nerijetko zamijetiti i u glasovnim promjenama u riječi, a tome je razlog okolina koja ponekad podržava dječje rane tvorevine (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Također, u 5. i 6. godini života dijete počinje pričati priče po sekvencama događaja te se u njima isprepliću stvarnost i mašta. Dijete je u mogućnosti uvidjeti odnose, uzroke i posljedice te razumije koncepte vremena poput danas, jučer, sutra, ujutro, navečer (Andrešić i sur., 2010). Također, ono može voditi dužu konverzaciju s djecom i odraslima s kojima inače komunicira. Voli pričati, igrati se riječima te smišljati šale koje prepričava u nedogled. Probleme s prijateljima rješava koristeći se uvjerenjem i pregovaranjem.

U ovom predškolskom razdoblju dijete pokazuje interes za slova i knjige, prepoznaje i imenuje brojke i slova te može napisati svoje ime. Voli da mu se čitaju ili pričaju priče koje kasnije može odglumiti s prijateljima. Nadalje, dijete u ovoj dobi zna da tekst u slikovnicama predstavlja govorni jezik, a nakon pete godine života može izdvojiti prvi glas u riječima (Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Osim spontanim putem, dijete uči nove riječi i kroz dječje pjesme, brojalice i slušanjem priča. Djeca pokazuju zanimanje za priče i pjesme te ponavljaju njihove dijelove s odraslima čak i ako u potpunosti ne razumiju značenje izrečenog. Na razvoj i bogaćenje dječjeg rječnika utječe i sama melodioznost u dječjim pjesmama (Vrsaljko i Paleka, 2018).

U razdoblju između 6. i 7. godine života ulaskom u školski sustav dijete i formalno počinje učiti jezik. Ono sada lako koristi složene rečenične strukture te usvaja apstraktne pojmove poput sreće, bogatstva, ljubavi, mržnje te imenuje dane u tjednu. Dijete govor prilagođava socijalnim situacijama te vodi duge razgovore kontrolirajući glasnoću i volumen. U ovom periodu jezično-govornog razvoja javlja se pojačani interes za slova i pisanje te dijete razvija fonološku svjesnost, odnosno analizu i sintezu. Uspostavljanjem veze slovo-glas i poznavanjem slova dijete počinje pisati, a uredan govorni razvoj jedan je od važnih preduvjeta učenja pisanja (Andrešić i sur., 2010; Starc, Čudina-Obradović, Pleše, 2004).

Općenito se smatra, a i istraživanja su pokazala da su izloženost djeteta govoru kao i govorna komunikacija s njime od najranije dobi presudni za razvoj govora (Šikić i Ivičević-Desnica, 1988). Upravo su se pitanjem odnosa urođenih sposobnosti i socijalnih iskustava te njihovog utjecaja na govorno-jezični razvoj bavili neki od značajnijih teoretičara, a o njihovim razmatranjima bit će riječi u sljedećem poglavlju.

3. TEORIJSKA RAZMATRANJA GOVORNO-JEZIČNOG I KOMUNIKACIJSKOG RAZVOJA

Govorno-jezična komunikacija čini osnovu čovjekova života i djelovanja. Govor je sredstvo primanja i prenošenja poruka, usvajanja znanja i socijalizacije. O značaju govorno-jezičnog razvoja dovoljno govori činjenica kako se njime determinira cjelokupan razvoj djeteta, njegov školski uspjeh i profesionalno opredjeljenje (Andrešić i sur., 2010). Jezik uvelike određuje kvalitetu života djeteta jer je važan dio svih aspekata njegova života. Jezikom dijete osigurava egzistenciju, izražava svoje osjećaje i potrebe, a ujedno je i sredstvo djetetova povezivanja s drugima. Sastoji se od pet sustava koji se odnose na glasove, značenje, poredak i oblike riječi te društvenu upotrebu riječi (Vrsaljko i Paleka, 2018). Postoje brojne teorije o jezičnom razvoju koje su često i oprečne.

Jezik i jezični razvoj vrlo su složene pojave što utječe i na različitost pristupa koji se zauzimaju u nastojanju da ih se objasni. Tako se razlikuju urođene (nativističke), iskustvene (empirističke) i spoznajne (kognitivne). Nadalje, teorije je moguće promatrati u odnosu na jezične sastavnice na koje su usmjerene pa razlikujemo fonološke, sintaktičke ili semantičke teorije. Postoje i sveobuhvatniji pristupi proučavanja jezičnog razvoja pa se teorije dijele na ponašajne (bihevioralne), društvenojezične (sociolingvističke) i psiholingvističke koji se i dalje dijele (Kovačević, 1996).

Jedan od značajnijih teoretičara je Jean Piaget čija teorija spada u skupinu spoznajnih ili kognitivnih teorija. Smatrao je da svako dijete tijekom svog spoznajnog razvoja prolazi kroz različite faze, a svaka od njih u sebi sadrži onu prethodnu. Kroz te razvojne faze prolazi se istim slijedom, no moguće je da postoje razlike u dobi ulaska u pojedinu fazu što je posljedica utjecaja djetetove okoline (Kovačević, 1996).

Piaget je u okviru svoje teorije govorio i o dječjem egocentrizmu prema kojem je djetetovo mišljenje usmjereno prema samom sebi te da ono nije u stanju sagledati stvarnost s perspektive drugoga (Kovačević, 1996). Piaget u tzv. egocentrični govor ubraja tri vrste govora: ponavljanje riječi i slogova koje nema društvene funkcije, monologe u kojima se dijete obraća samome sebi te kolektivne monologe u kojima druga osoba djetetu služi kao poticaj za govor. Piaget je pojavu egocentričnog govora vidio u ispreplitanju kognitivnog i socijalnog razvoja (Vrsaljko i Paleka, 2018).

Piaget je jezik promatrao kao sredstvo mišljenja o stvarnosti, a njegovo pojavljivanje ovisi o samom ustroju te stvarnosti. Također, vjerovao je da pojava jezika ovisi o razini senzorno-motorne inteligencije tijekom prvih 18 mjeseci života (Kovačević, 1996).

I Vygotsky se u svojim razmatranjima bavio egocentrizmom, međutim on je smatrao da dijete nije egocentrično te naglašava društvenu ulogu u usvajanju jezika. Razlikovao je privatni ili unutarnji govor koji je usmjeren na samoga sebe te vanjski ili društveni koji je usmjeren na druge (Kovačević, 1996). Vygotsky je egocentričan govor smatrao prijelazom od vanjskog prema unutarnjem govoru (Vrsaljko i Paleka, 2018). Veliki značaj pridavao je socijalnoj okolini te je sporazumijevanje pojedinaca ocijenio ključnim u općem, a napose u jezičnom razvoju (Kovačević, 1996).

Skinner je u skladu s teorijom operantnog uvjetovanja držao da djeca jezik uče pomoću uvjetovanih refleksa pri čemu su ključni faktori poticaj ili podražaj te potkrepljenje. Međutim, Skinner nije mogao objasniti što bi točno za dijete koje uči jezik predstavljalo potkrepljenje. Istraživanja razgovora između majke i djece pokazuju kako majke potkrepljuju dječje iskaze te oblikuju dječje pokušaje da nešto kažu sve dok ne postanu razumljivi (Prebeg-Vilke, 1991 prema Vrsaljko i Paleka, 2018). Prema biheviorističkoj teoriji dijete sluša govorni model te ponavlja ono što je percipiralo. Potom slijedi pozitivna reakcija koja potiče dijete na češće ponavljanje ili negativna reakcija ukoliko je verbalni izričaj bio netočan i gramatički neispravan (Šego, 2009). Šego (2009) navodi kako bihevioristička teorija može dati djelomično objašnjenje za ovladavanje glasovnim sustavom i prvim riječima. Međutim, prema ovoj autorici pitanje svladavanja gramatike kao i upotrebe složenih jezičnih struktura i oblika koje dijete samostalno stvara i izgovara iako ih nikad prije nije čulo ostaje otvoreno (Šego, 2009).

Među značajne teoretičare govorno-jezičnog razvoja svakako treba spomenuti i Noama Chomskog. On u svojoj teoriji ističe sličnost između djeteta i lingvisti jer i jedni i drugi pokušavaju konstruirati sustav jezika na temelju osnovnih podataka o jeziku koji čuju oko sebe. Nadalje, Chomsky razmatra i jezičnu kreativnost koju definira kao sposobnost izvornog govornika da proizvede i razumije rečenice koje nikad prije nije čuo. On drži da izvorni govornik posjeduje izvor znanja o strukturi vlastitog jezika kojeg naziva jezičnom kompetencijom ili sposobnošću. Chomsky i Mc Neill su smatrali da postoji urođena sposobnost kojom dijete shvaća i ovladava jezikom. S tim je usko povezana maturacija kao proces kojim organi i organizam kao cjelina stječu sve veću spremnost za vršenje različitih funkcija prilagođavanja. Pritom povećanje te spremnosti nije pod

utjecajem vanjskih podražaja i vježbi (Vrsaljko i Paleka, 2018). Chomsky je tvrdio da djeca posjeduju „tiha znanja“ o lingvističkim zakonitostima (Stančić, 1986). Tako objašnjava činjenicu da dijete usvaja jezik puno prije nego što postane sposobno za složena intelektualna postignuća u drugim područjima. Ovo shvaćanje potaknulo je brojne rasprave između onih koji smatraju da je jezik urođen i onih koji smatraju da se uči. Činjenica da dijete urednog razvoja izloženo odgovarajućim govornim uzorima usvaja jezik s lakoćom ide u prilog tezi o urođenosti govorne sposobnosti. Međutim, nikako se ne bi trebalo zanemariti i utjecaj iskustva jer se pokazalo da je izloženost vrlo ranim jezičnim iskustvima bila presudna za kasniji jezični razvoj. Djeca iz iste jezične zajednice razlikuju se u usvojenosti jezika prema osobnom iskustvu izloženosti (Kovačević, 1996).

Stančić (1986) teoriju Chomskog smatra nedovoljno argumentiranom te pretpostavlja mogućnost postojanja specifičnih kognitivnih sposobnosti za govor koje se intenzivno razvijaju u prve tri godine života tijekom izlaganja djece govornoj okolini. Smatra da one nisu urođene već kombinacija urođenih dispozicija i iskustava.

Niti jedna od ovih teorija usvajanje govora ne može zasebno objasniti razvoj govora pa je ovom problemu potrebno pristupiti s različitih gledišta (Šego, 2009). Dakle, razvoj govora složen je i suptilan proces koji se odvija pod utjecajem različitih čimbenika. S obzirom da je govor socijalni fenomen za čiji je razvoj neophodno društveno okruženje djeteta (Vrsaljko i Paleka, 2018) u daljnjem tekstu poseban će se naglasak dati na roditelje kao predstavnike tog okruženja i slikovnicu kao medij govorno-jezičnog razvoja djeteta.

4. ČIMBENICI GOVORNO-JEZIČNOG I KOMUNIKACIJSKOG RAZVOJA DJETETA RANOG I PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Razvoj govora ima izuzetno veliko značenje u djetetovu cjelokupnom razvoju. Govor je osnovni način komunikacije te kao takav ima neprocjenjivu ulogu u djetetovu svakodnevnom životu, odgoju, obrazovanju te kasnije profesionalnom djelovanju. Prve tri godine života intenzivno je razdoblje jezično-govornog razvoja djeteta, a na njega utječu različiti unutarnji i vanjski čimbenici poput urođenih sposobnosti, razvijenog govornog i slušnog aparat, društvenog okruženja, medija i dječja samoaktivnosti (Šego, 2009).

U nastavku rada bit će riječi o roditeljima i slikovnici kao vanjskim čimbenicima govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja djeteta ranog i predškolskog uzrasta.

4.1. Roditelji kao čimbenici govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja djeteta

Kao što je navedeno na jezičnu kompetenciju djece utječu mnogi faktori od kojih je posebno značajna njegova socijalna okolina te ostvarene interakcije s odraslima i vršnjacima. Dijete će lakše razviti svoje potencijale u poticajnoj okolini u kojoj prevladava ozračje razumijevanja i ljubavi. Prva komunikacija djeteta s okolinom započinje zapravo i prije rođenja u majčinoj utrobi kada dijete na zvučni podražaj odgovara pokretom.

U narednom razdoblju za govorno-jezični i komunikacijski razvoj djeteta iznimno je važna uloga onog skrbnika koji s djetetom provodi najviše vremena, a to je često majka. Osjetljivost majke na djetetove signale snažno utječe na stvaranje socio-emocionalne veze. Tu povezanost dijete manifestira radošću pri susretu s majkom ili plačem i negodovanjem prilikom odvajanja od nje. Kada majka ispravno dekodira djetetove signale i kada inicira socijalnu interakciju s njime, dijete postupno počinje shvaćati kako ono samo može potaknuti reakciju svoje socijalne okoline. Time majka zapravo djetetovim porukama daje značenje i, sukladno svojem tumačenju, reagira na njih. U takvim interakcijama dijete otkriva da vokaliziranjem i gestom može izazvati reakciju drugog i pridobiti njegovu pažnju te da njegove vokalizacije imaju značenje. Ta interakcija između majke i djeteta poprima značajke svjesne i namjerne komunikacije što se smatra velikim postignućem za dijete (Petrović-Sočo, 1997). Ovim čestim, dugim i spontanim interakcijama

roditelji spontano potiču razvoj svih aspekata komunikacije, odnosno razvoja slušanja, razumijevanja i govorne produkcije djeteta (Andrešić i sur., 2010).

Roditelji trebaju s djecom razgovarati o različitim temama i poticati ga na postavljanje pitanja i izricanje mišljenja. Također, trebaju strpljivo odgovarati na sva njegova pitanja i dati mu do znanja da ga slušaju i posvećuju mu punu pozornost. Na taj način u komunikaciji s članovima obitelji i okolinom djeca usvajaju jezik.

Djeca koja više vokalno komuniciraju i koju odrasli više potiču kroz jezične aktivnosti postižu višu razinu jezične aktivnosti. Kvalitetna komunikacija s odraslima kao i rano iskustvo usmenog i pismenog izražavanja važni su preduvjeti za razvoj čitanja, razumijevanja, usvajanja jezika kao sustava i uključivanja u društvenu zajednicu (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015).

S druge strane, nedovoljna briga i izostanak pozitivne komunikacije s djetetom ima negativan utjecaj na govorno-jezični razvoj. Ovu kulturalnu deprivaciju često prati i socijalnoekonomska deprivacija, odnosno odrastanje djeteta u siromaštvu i substandardnosti. Iako često povezana, ova dva fenomena ne moraju nužno dolaziti zajedno pa tako dijete koje odrasta u povoljnim materijalnim uvjetima opet može biti kulturalno deprivirano ukoliko roditelji ne uspostavljaju pozitivnu komunikaciju s njime (Šego, 2009).

Djeca koja odrastaju u obiteljima u kojima se ne potiče njihov jezični razvoj u većem su riziku od poremećaja u ponašanja, teže svladavaju vještinu čitanja i općenito postižu slabiji akademski uspjeh. Međutim, prevelika roditeljska očekivanja, strogost i kritičnost također mogu imati negativan utjecaj na cjelokupni razvoj djeteta (Šego, 2009). Već od ranog djetinjstva njeguje se stav kako dijete neće imati kvalitetan život ukoliko ne bude težilo najboljem. On se oblikuje u potrošačkoj kulturi koja teži bezuvjetnom uspjehu, materijalnom bogatstvu i u kojoj je bitna samo pobjeda (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015).

Suvremeno roditeljstvo opterećeno je brojnim izazovima i stresom izazvanim financijskim problemima, nesigurnom egzistencijom, transformacijom obitelji, društva i sl. Sve to nepovoljno utječe na roditeljsku stabilnost i ugrožava dobro roditeljsko funkcioniranje. Uspješni roditelji pronalaze učinkovite metode suočavanja sa stresom te u njemu vide samo privremeni izazov kojeg je moguće riješiti. Uspješni roditelji provode kvalitetno vrijeme sa svojom djecom te pred njih postavljaju razumna očekivanja. Svojoj djeci pružaju potporu i razumijevanje uspostavljajući s njima otvorenu i prijateljsku komunikaciju. S druge strane, roditelji koji ne uspijevaju pronaći adekvatne strategije suočavanja sa stresom imaju poremećeno roditeljstvo što za posljedicu može

imati pojavu nepoželjnog ponašanja kod njihove djece (Ljubetić, 2007). Autorica Ljubetić (2007) ističe stalnu kružnu povezanost triju elemenata: roditeljskog stresa, poremećenog roditeljstva i problema u ponašanju djeteta.

Uspješan i kompetentan roditelj kontinuirano promišlja svoje roditeljstvo te prati i procjenjuje efekte svojeg odgojnog djelovanja na dijete. Takav roditelj spreman je na promjene u svojem odgojnom djelovanju te koristi sve raspoložive resurse kako bi unaprijedio roditeljske kompetencije. Potrebno je potaknuti roditelje da slijede svoju intuiciju i zdravu logiku u odabiru odgojne metode koja najbolje odgovara njihovom djetetu i pritom trebaju imati jasnu sliku svojeg roditeljstva (Jurčević Lozančić i Kunert, 2012).

Kvalitetno roditeljstvo podrazumijeva prihvatiti i razumjeti svoju djecu, znati ih slušati, poštovati i podupirati te biti s njima u prijateljskim odnosima. Odgojni cilj kvalitetnih roditelja je stabilno, samopouzdana i optimistično dijete koje je spremno na suradnju i koje ima razvijene unutarnje potencijale (Janičić-Holcer, 2007).

Dijete će napredovati ako odrasta u poticajnom i ohrabrujućem obiteljskom okruženju u kojem se poštuje djetetova individualnost, prihvaćaju njegovi osjećaji te ga se potiče na njihovu verbalizaciju. Kroz kvalitetnu komunikaciju roditelji mogu lakše objasniti djetetu koja ponašanja se od njega očekuju, a i dijete lakše usvaja roditeljske savjete i dobronamjerna usmjerenja (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015). Komunikacija omogućuje roditelju da razumije svoje dijete i da s njime izgradi trajno dobar odnos. Česte zapreke uspješnoj komunikaciji mogu biti navođenje djeteta na rješavanje problema ili na davanje odgovora kojeg roditelji žele čuti. Komunikaciju otežavaju ponižavanja djece, podsmjehivanja ili minoriziranje njihovih problema kao i inzistiranje da su roditelji samim time što su odrasli nepogrešivi (Janičić-Holcer, 2007).

Budući da dijete doživljava sebe kroz prizmu zajedničkog obiteljskog života iznimno je važno da roditelji preispitaju sebe i svoje postupke. Roditelji svojim pravovremenim odgovorima na djetetove temeljne potrebe omogućuju djetetu uspješan rast i razvoj, a dijete se priprema na pravilno suočavanje s raznim izazovima i situacijama koje ga očekuju u životu (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015). Kerka (2000) prema Ljubetić (2007) navodi kako je obitelj mjesto u kojem djeca uče razumjeti stvarnost, a uloga roditelja je da svojoj djeci pruže informacije o svijetu koji ih okružuje kao i njihovim mogućnostima u njemu.

Kompetentan roditelj odgoj svojeg djeteta vidi kao izazov kojem je dorastao i za koji posjeduje potrebne vještine. Svojem djetetu kontinuirano pruža važna životna zadovoljstva i osjećaj uspješnosti.

Suvremeno društvo zahtjeva od roditelja pedagoške kompetencije, odnosno određena znanja i vještine koje će dovesti do razvojnog napretka djeteta. Maleš i Kušević (2011) prema Jurčević Lozančić i Kunert (2015) navode kako pedagoški kompetentan roditelj vješto koristi osobne i izvanjske resurse u odgoju djeteta. Važan segment pedagoških kompetencija obiteljske su interakcije i to u prvom redu odnos između roditelja i djeteta. Naime, o tom odnosu ovisi zadovoljstvo roditelja svojim roditeljstvom kao i općenita uspješnost djeteta. Roditeljske pedagoške kompetencije uključuju pedagoška i psihološka znanja o djeci te vještine potrebne za odgoj djece primjeren njihovoj dobi i sposobnostima. Međutim, kompetentan roditelj treba kontinuirano nadograđivati postojeća znanja, vještine i stavove u vezi s djecom, odgojem i njegovim vrijednostima.

Oblikovanje pedagoškog konteksta u kojem će dijete rane i predškolske dobi moći zadovoljiti svoje primarne potrebe i ostvariti potencijale jedna je od ključnih i temeljnih zadaća roditelja. U tom kontekstu dijete uči kako učiti te stječe kompetencije potrebne za trenutno i buduće snalaženje u društvu. Međutim, u suvremenom svijetu mnogim roditeljima izazov predstavlja usklađivanje poslovnih i obiteljskih obveza zbog čega često izbivaju iz kuće. Sve to može dovesti do nerazumijevanja i nepoznavanja djetetovih individualnih potreba te slabljenja odgojne funkcije suvremene obitelji (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015).

Treba istaknuti važnost roditeljske prisutnosti što podrazumijeva usredotočenost na dijete i njegove osjećaje te pružanje čvrstog roditeljskog oslonca djetetu. Dužnost je roditelja uložiti vrijeme i energiju u svoje pedagoško obrazovanje dok je zadatak društva pružiti im podršku kroz organiziranje različitih oblika njihova pedagoškog obrazovanja.

Prema Nacionalnom kurikulumu ranog i predškolskog odgoja obitelj i vrtić dva su temeljna sustava u kojem dijete odrasta. U cilju osiguranja pravilnog i cjelovitog razvoja djeteta nužno je između ova dva sustava uspostaviti dvosmjernu komunikaciju. Uključenošću roditelja u proces odgoja i obrazovanja svojeg djeteta unaprjeđuje se ne samo odgojno-obrazovna iskustva samog djeteta već i roditeljske kompetencije (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015). S tim u vezi Čunović i Stropnik (2015.) navode pojam *obiteljske pismenosti* koji se odnosi na obrazovne programe kojima

se potiče pismenost cijele obitelji u smislu osnaživanja roditelja u pružanju podrške svojoj djeci i stjecanju predčitačkih vještina kao i stvaranja intenzivnije suradnje roditelja i vrtića.

Roditelji kao primarni skrbnici i oni koji s djetetom provode najviše vremena trebaju kontinuirano poticati jezično-govorni razvoj. Može se kazati da roditelji u poučavanju jezika imaju neke urođene sposobnosti pa tako u interakciji s djetetom spontano koriste pojednostavljen govor, ponavljanja, intonaciju i sl. Jedan od načina roditeljskog poticanja govorno-jezičnog razvoja jest i čitanje slikovnica. Osim toga, čitanjem slikovnica roditelji kod djeteta potiču socio-emocionalni razvoj, ranu pismenost, ljubav prema čitanju te obogaćuju svoj odnos s djetetom. (Radonić i Stričević, 2009)

4.2. Slikovnica kao čimbenik govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja djece rane i predškolske dobi

Slikovnica je često prvi pisani tekst s kojim se dijete susreće i kao takva ima neizmjernu važnost u bogaćenju rječnika te razvoju predčitačkih vještina: fonološke i fonemske osviještenosti, upoznavanja s karakteristikama teksta te načinima njegova funkcioniranja (Martinović i Stričević, 2011). Aktivnosti kao što su čitanje i pisanje snažno su povezane s govornim sposobnostima te se razvijaju usporedno sudjelovanjem djeteta u događajima povezanim s pismenošću (Grginič, 2007). Stoga slikovnica može biti jedno od sredstava poticanja govorno-jezičnog i komunikacijskog razvoja djeteta ali i rane pismenosti.

Suvremene spoznaje razvoja djeteta navode potrebu uspostave sklada između karakteristika teksta u slikovnicama i govorno-jezičnog razvoja djeteta. U obzir, svakako, treba uzeti definiciju zone proksimalnog razvoja Vygotskog prema kojoj će govorno-jezični razvoj poticati one slikovnice koje su jezično malo naprednije od djetetovog trenutnog jezičnog stupnja (Martinović i Stričević, 2011).

Kako bi tekstovi slikovnica utjecali na razvoj dječjeg rječnika oni trebaju korespondirati dječjim mogućnostima shvaćanja, potrebama i interesima. Stoga je vrlo bitno znati izabrati odgovarajuće prozne i poetske sadržaje te metodički obraditi tekstove za rad s djecom pri usvajanju semantičke strane jezika. Osim toga, djeca lakše usvajaju rječnik i kroz ponavljanje na razini fonema, riječi i fraza. Na taj način u dječjem mozgu se lako fiksiraju određene fraze, izrazi, rečenični obrati i sl. (Martinović i Stričević, 2011).

Martinović i Stričević (2011) dalje navode kako bi tekst u slikovnicama trebao biti sastavljen od riječi koje su tipične za dječje izražavanje te da bi trebao prikazivati one predmete koji su od djetetova interesa kao i one koji su od njegove vitalne važnosti poput hrane, odjeće i sl. Prema njima, tekstom bi trebali biti obuhvaćeni i predmeti koji pripadaju djetetovoj najbližoj okolini poput stola ili kreveta kao i oni koje upotrebljava u igri poput lopte, lutke i sl. Raznolikost riječi u tekstu ne bi trebala biti mnogo veća od raznolikosti djetetova rječnika. Rečenica u slikovnici bi trebala biti kratka te bi se trebala sastojati od četiri ili pet riječi, ovisno o dobi djeteta kojoj je namijenjena. Po strukturi, rečenice u slikovnicama bi trebale biti jednostavne ili jednostavno proširene. Ukoliko se uvode složene rečenice one bi trebale biti nezavisnosložene te samo najjednostavnije zavisnosložene uz strogo izbjegavanje inverzije (Martinović i Stričević, 2011).

Kako su se kroz povijest mijenjala shvaćanja o usvajanju pismenosti tako su se mijenjala i stajališta o tome kada i što je djetetu potrebno početi čitati. Do kraja šezdesetih godina prošlog stoljeća pismenost se vezivala isključivo uz početak školovanja. Smatralo se da djeca nisu pismeno receptivna do početka formalnog čitanja i pisanja, odnosno prvog razreda osnovne škole. Osim toga, pod utjecajem Skinnerovog bihevizma na dijete se gledalo kao na objekt nad kojim se vrši pismenost te da je njegova uloga u opismenjavanju zanemariva. Međutim, činjenica da neka djeca znaju čitati i pisati prije početka formalnog školovanja nagnala je istraživače na promjenu shvaćanja o usvajanju pismenosti i ulozi samog djeteta u tom procesu. Tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća dolazi do redefiniranja pismenosti te se njezin početak počinje smještati izvan okvira školovanja, odnosno u njezinu najraniju fazu (Martinović i Stričević, 2011).

Danas se sa sigurnošću zna da razvoj pismenosti započinje od djetetova rođenja jer se auditivna osjetljivost koja je bitna za razvoj govora i čitanja razvija od prvih dana života. Osim toga, sposobnosti razumijevanja i govora te vještine čitanja i pisanja ne smatraju se više odvojenim vještinama koje se uzastopno usvajaju već se zna da se one prožimaju tijekom razvoja.

Ključnim čimbenicima u razvoju rane pismenosti smatraju se model odrasloga i njegovi poticaji te dostupnost i količina izloženosti odgovarajućim materijalima za čitanje. Slikovnica je pritom jedan od češćih materijala u aktivnostima čitanja, a roditelji su oni čijim posredstvom djeca dolaze u kontakt sa slikovnicom (Martinović i Stričević, 2011).

Sve do kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća smatralo se da se djetetu slikovnice trebaju početi čitati tek u dobi od godine i pol do dvije i to one slikovnice koje ne sadrže tekst nego samo slike koje roditelj objašnjava i opisuje (Martinović i Stričević, 2011).

Prema suvremenim shvaćanjima djetetu je potrebno čitati od najranije dobi. Preporuke su da se djetetu već u prvih šest mjeseci života čitaju slikovnice koje sadrže tekst kako bi ono slušalo glasove. S takvim slikovnicama je potrebno nastaviti i na kraju druge godine kada dijete počinje razumijevati jednostavne radnje i problemske situacije. U razdoblju između 6. i 12. mjeseca života te u 2. godini života preporučuju se slikovnice bez teksta, pojmovne slikovnice ili one koje sadrže kratak tekst u stihovima (Martinović i Stričević, 2011).

Općenito govoreći, danas se mlađoj djeci čitaju složeniji tekstovi nego prošlih vremena što je izravna posljedica ranijeg uvođenja u pismenost i neizravna posljedica novih spoznaja i razumijevanja djetetovog razvoja (Martinović i Stričević, 2011).

Slikovnica kroz zajedničko čitanje roditelja i djeteta postaje sredstvom njihove komunikacije. U takvoj interakciji s roditeljima dijete pronalazi ugodu i zadovoljstvo što ima pozitivan utjecaj kako na govorno-jezični razvoj tako i na cjelokupni dječji razvoj (Petrović-Sočo, 1997). Kako bi se slikovnica adekvatno prilagodila djetetu potrebno je da roditelj prepoznaje individualne interese svojeg djeteta ali isto tako i da razumije definiciju same slikovnice, njihovu podjelu te funkcije o čemu će biti riječi u sljedećem poglavlju.

5. SLIKOVNICA – ODREĐENJE I FUNKCIJE

Većina definicija slikovnice ostaju na najosnovnijoj razini te ju tumače tek kao prvu knjigu djeteta. Međutim, slikovnica je specifičan čitateljski materijal kojeg nije lako definirati (Martinović i Stričević, 2011). Čačko (2000) u slikovnici naglašava važnost slike ističući kako se njome izražava glavni dio misli te njome tvorci slikovnice animiraju čitatelja. Međutim, zagovornici novijih teorijskih spoznaja ne dijele u potpunosti navedeno te smatraju kako slikovnica jednako podrazumijeva tekst, ilustraciju kao i cjelokupni dizajn (Verdonik, 2015).

Dakle, slikovnica se služi slikovnim i tekstualnim vidom komunikacije. Odnosno stvarnost predstavlja likovnim i jezičnim mogućnostima. Pritom treba razlikovati slikovnicu od ilustrirane knjige koja također koristi sliku i tekst. Naime, u ilustriranoj knjizi likovni umjetnik ima više likovne slobode pri ilustriranju dok se u slikovnici likovni umjetnik podređuje autorovim zamislima. U slikovnici slika nadopunjuje tekst te će sadržavati informacije koje više nisu čitljive iz teksta (Martinović i Stričević, 2011).

Autori slikovnice pri njezinoj izradi izravno računaju na sudjelovanje roditelja, odnosno njegov aktivan rad s djetetom uz knjigu. To osim roditeljevog čitanja, podrazumijeva i njegov stvaralački doprinos prilikom interpretacije kao i njegov razgovor o temama koje knjiga sadržava ili koje sam potencira. Autori nerijetko i sami ostavljaju roditeljima upute kako knjigu učiniti pristupačnom djetetu, koji pristup izabрати, što naglasiti kod objašnjavanja te kako potaknuti dijete na aktivnost (Čačko, 2000).

Slikovnica se kao predmet istraživanja pojavljuje u okviru povijesti umjetnosti i književnosti te se tek od osamdesetih godina prošlog stoljeća u studijama u obzir uzima interakcija slike i teksta u kreiranju značenja. I dok se povjesničari umjetnosti u slikovnicama usredotočuju isključivo na slikovnu stranu i zanemaruju tekstualnu, dječja književnost promatra slikovnicu kao cjelinu sastavljenu od slikovnih i tekstualnih elemenata (Martinović i Stričević, 2011).

O problemu interakcije slike i teksta Martinović i Stričević (2011.) navode da je najzastupljenije mišljenje da između slike i teksta postoji paralelnost i međuovisnost. Paralelnost označava istovremenost i jednakost, odnosno slika i tekst govore o istom u isto vrijeme dok međuovisnost podrazumijeva istovremenost i različitost, odnosno slika i tekst govore istodobno o različitim. Ove autorice navode da najveći broj teoretičara odnos slike i teksta opisuju riječju sinergija (Martinović i Stričević, 2011).

Teoretičari književnosti pronalaze brojne teškoće u opisivanju, definiranju, tumačenju te smještanju slikovnice u klasifikacijske okvire dječje književnosti. „...slikovnicu je najkorektnije označiti sintagmom neutralnog značenja kao strukturirani materijal za čitanje, namijenjen djeci koja još ne čitaju samostalno“ (Martinović i Stričević, 2011: 49).

Što se tiče povijesnog razvoja slikovnice, prvom edukativnom slikovnicom smatra se *Orbis sensualium pictus* J.A. Komenskog koja je objavljena 1658. godine. Ovo njegovo djelo poslužilo je kao uzor mnogim kasnijim bogato ilustriranim knjigama o prirodi, umjetnosti i ćudoređu koje su služile za odgoj i obrazovanje djece i mladeži 18.st. Za povijest slikovnice značajno je i ime J.Bertucha koji je 1792. objavio *Slikovnice za djecu* u 12 tomova s 6000 bakroreza (Čičko, 2000). Iako u 19. stoljeću hrvatskih slikovnica još nema, Filipović je u Hrvatsko-njemačkom rječniku iz 1869. godine skovao termin slikovnica, a kao alternativno ime navodi *slikovnjak*. Najstarija sačuvana slikovnica u Hrvatskoj je *Domaće životinje* iz 1885. g. u nakladništvu Albrechta i Fiedlera.

Slikovnice su u početku bile uglavnom namijenjene školskoj populaciji i pisali su ih učitelji u svrhu postizanja obrazovnih ciljeva poput Perraultovih bajke ili La Fontainovih basni. Kasnije se s istim ciljem pojavljuju bajke braće Grimm te priče o Gulliveru i Robinsonu Jonathana Swifta i Daniela Defoea iako izvorno nisu bile pisane za najmlađe (Martinović i Stričević, 2011). Tek krajem 19. st. i početkom 20. st. nastaju slikovnice primjerenije predškolskoj djeci (Batinić i Majhut, 2000).

Slikovnice su, dakle, od samih početaka nastajale s određenom svrhom i ciljevima te iz različitih motiva, a slikovnica koja je danas prisutna na tržištu raspolaže pedagoškim, psihološkim umjetničkim i jezičnim potencijalima kojima utječe na dijete sukladno njegovim potrebama i dobi. Martinović i Stričević (2011) navode sljedeće funkcije slikovnica:

- Informacijsko-odgojna funkcija

Informacijsko-odgojna funkcija omogućuje djetetu razvoj mišljenja, odnosno sposobnost analize, sinteze, usporedbe i uopćavanja. Osim toga, pomaže mu u razumijevanju uzročno-posljedičnih veza među stvarima i pojavama te omogućuje djetetu spoznaju kako doći do potrebnih informacija. Ova funkcija slikovnice pomaže djetetu i u osvješćivanju i rješavanju problema kojih nije bilo niti svjesno ili ih nije znalo izraziti. Nadalje, njome se djetetu osigurava pristup sadržajima

vezanim uz osjećaje, zdravlje, osobine ličnosti, ponašanje te odnose u obitelji i društvu (Martinović i Stričević, 2011).

- Spoznajna funkcija

Spoznajnom funkcijom slikovnice djetetu se omogućuje provjera njegovih spoznaja i znanja o stvarima, odnosima i pojavama. Također, ovom funkcijom slikovnice dijete dobiva povratnu informaciju o ispravnosti njegovih spoznaja, iskustava i stavova (Martinović i Stričević, 2011; Čačko, 2000).

- Iskustvena funkcija

Slikovnica djetetu može pružiti mogućnost stjecanja posrednog iskustva. Tako dijete kroz slikovnicu dobiva mogućnost učenja o multikulturalnosti, multietičnosti, traumatičnom iskustvu rata ili nasilja, posebnim potrebama pojedinaca kao i drugim društvenim temama, starim zanatima, dalekim zemljama i sl. Takve teme se u slikovnicama obrađuju na djeci zanimljiv i duhovit način, nenametljivo i u prenesenom značenju (Martinović i Stričević, 2011).

- Estetska funkcija

Estetskom funkcijom nastoji se kod djeteta izazvati različite osjećaje i doživljaje te utjecati na oblikovanje stavova. Njome se kod djeteta nastoji razviti osjećaj za lijepo i utjecati na izgrađivanje ukusa pa su tako likovni i grafički elementi slikovnice jedini i iznimno važni poticaji interesa za knjigom. Estetskom funkcijom nastoji se i potaknuti zanimanje za knjigu kao i ljubav prema čitanju iz užitka ili zabave (Martinović i Stričević, 2011; Čačko, 2000).

- Zabavna funkcija

Prema instrukcijama posrednika dijete se s knjigom igra i zabavlja. To je važno jer dijete kroz igru upija znanje koje je često za njega na prvi pogled skriveno. Cilj je da vrijeme s knjigom dijete provede s užitkom kako bi se spriječila odbojnost i razvio pravilan odnos prema knjizi

(Čačko, 2000). Zabavna funkcija preduvjet je za ostvarivanje svih ostalih jer da bi ostale funkcije bile ispunjene slikovnica prvenstveno djetetu mora biti zabavna (Martinović i Stričević, 2011)

- Govorno-jezična funkcija

Slikovnica kroz govorno-jezičnu funkciju utječe na razvoj predčitačkih vještina kod djeteta. Tako se ovom funkcijom slikovnice potiče djetetova fonemska i fonološka osviještenost kao i njegov morfološki i sintatički razvoj. Nadalje, slikovnicom dijete usvaja nove riječi i bogati svoj rječnik te se upoznaje s karakteristikama teksta i načinima njegova funkcioniranja. Govorno-jezična funkcija ostvaruje se paralelno s ostalim funkcijama te često i kao njihova posljedica zbog čega slikovnica ima značajan utjecaj na razvoj govora kod djeteta (Martinović i Stričević, 2011).

Sve navedene funkcije imaju sinergijski utjecaj na dijete te se rijetko jedna funkcija ostvaruje neovisno od ostalih.

Međutim, kriteriji prema kojima se dijele slikovnice su: oblik, struktura izlaganja, sadržaj, likovna tehnika i sudjelovanje recipijenata. Prema obliku slikovnice su leporell, *pop-up*, nepoderive, slikovnica igračka te multimedijalna slikovnica koja uključuje sliku, tekst i zvuk (Martinović i Stričević, 2011).

Nove tehnologije omogućuju da neke stare ali i nove ideje budu oblikovane na suvremeni način u skladu s potrebama djece ali na način da se ne isključuje klasična slikovnica već da se ona nadopuni (Štefančić, 2000). Tako su u svijetu, a i u Hrvatskoj, sve češće elektroničke slikovnice (Martinović-Stričević, 2011).

S obzirom na strukturu izlaganja slikovnice mogu biti narativne i tematske dok su prema sadržaju vrlo raznolike te je gotovo nemoguće navesti sve skupine tema kojima slikovnice mogu pripadati. Međutim, zastupljenije teme su zasigurno one o životinjama, svakodnevnom životu, abecedi, igri i fantastici.

Pri oblikovanju likovne dimenzije slikovnica koriste se različite vrste tehnika pa se razlikuju fotografske, lutkarske, slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika, strip-slikovnice te interaktivne slikovnice.

S obzirom na kriterij sudjelovanja recipijenata postoje slikovnice kojima se dijete samostalno služi kao i one za koje je potrebno posredovanje roditelja (Martinović i Stričević 2011).

Jedinstvo teksta i slike u slikovnici ima značajan utjecaj kako na jezični razvoj tako i estetski doživljaj djeteta. Čitanje slikovnice može se usporediti s djetetovim osnovnim potrebama kao što su potrebe za hranom, zdravljem, odmorom, igrom, sigurnošću ili ljubavlju (Radonić i Stričević, 2009). U svakom slučaju čitanje slikovnice djetetu od najranije dobi izrazito je važno za dijete. Pritom kvalitetno čitanje, u kojem dijete ima aktivnu ulogu, značajno doprinosi govorno-jezičnom i komunikacijskom razvoju djeteta.

6. RODITELJI I SLIKOVNICA – KVALITETNIM ČITANJEM DO GOVORNO-JEZIČNOG I KOMUNIKACIJSKOG RAZVOJA DJETETA

Dijete se rađa s mnoštvo neuronskih veza ali opstaju samo one koje su češće stimulirane u ranom djetinjstvu. U prvih 18 mjeseci djetetova života kao rezultat djetetove potrebe za sigurnošću i povjerenjem razvija se njegova vezanost uz primarne skrbnike, odnosno roditelje. To je spontani proces u kojem dijete traži roditeljsku blizinu i nužan je kako bi dijete na najbolji mogući način moglo istraživati svijet oko sebe. Rano iskustvo i osjećaj bliskosti i zajedništva s roditeljima snažno utječe na oblikovanje arhitekture mozga, skladan psihofizički razvoj i kasniju sposobnost učenja. Veliki je značaj kvalitetne poticajne okoline i aktivnog bavljenja djetetom od samog rođenja (Radonić-Stričević, 2009; Čudina-Obradović, 2008). Prva je godina života, a najvjerojatnije i prve tri, ključna u djetetovom razvoju jer je to razdoblje velikih promjena u djetetovu mozgu kada se stvaraju brojne neuronske veze i novi živčani izdanci nužni za djetetovo učenje.

Veze između moždanih stanica održavaju se njihovom neposrednom aktivnošću što se postiže primanjem poticaja iz okoline. Zato Čudina-Obradović (2008) za razvoj čitačkih vještina pridaje veći značaj okolinskom negoli nasljednom faktoru. Nadalje, ova autorica navodi kako djetetov mozak zapravo „žudi“ za poticajima iz okoline. U tome presudnu ulogu imaju odrasli, odnosno djetetovi roditelji kroz pričanje priča i čitanje slikovnica (Čudina-Obradović, 2008). Upravo čitanje od najranije dobi pomaže u stvaranju osjećaja bliskosti i zajedništva s roditeljima ali i u razvijanju govornih sposobnosti, bogaćenju rječnika te unaprjeđuje djetetove sposobnosti slušanja.

Nadalje, čitanje uvodi dijete u svijet mašte i umjetnosti, pomaže u razvoju opažanja, promatranja, pozornosti, mišljenja i logičkog zaključivanja i te veze u mozgu ostaju trajne (Radonić-Stričević, 2009).

Prilikom čitanja dijete stvara maštovite doživljaje, jača svoje sposobnosti imaginativne aktivnosti što doprinosi razvoju maštovitog razumijevanja. Maštovite slike koje dijete stvara prilikom čitanja pomaže mu u izgradnji osjećaja za stvarnost, razvija empatiju kao i sposobnost rješavanja konfliktnih situacija. Svakodnevnim čitanjem razvija se kod djeteta književna estetika te bogati vokabular izrazima koje dijete ne susreće u svakodnevnom govoru (Vodovnik, 2023). Osim toga, dijete spontano uči kako se tvore rečenice, kako se grade i razvijaju priče, uči se pratiti priču i razvija sposobnost koncentracije (Čunović i Stropnik, 2015).

Kada roditelji čitaju svojem djetetu ono se intelektualno i misaono razvija, a doživljaji tih prvih spoznaja postaju temeljem za nadogradnju novih informacija, znanja i vještina. Kroz čitanje i popratno razgovaranje o pročitanom dijete se uči komuniciranju te razvija osjećaj i otvorenost za društvo. Čitajući djetetu roditelji s njime provode kvalitetno i korisno zajedničko vrijeme te istovremeno povećavaju mogućnost da dijete postane čitatelj za cijeli život (Vodovnik, 2023). Osim toga, kroz svakodnevno čitanje dijete se uči pravilima čitanja, razvijaju se predčitalačke vještine, dijete se privikava na pisanu riječ, stvaraju se navike čitanja i općenito potiče rana pismenost (Radonić i Stričević, 2009).

Rana pismenost podrazumijeva sve ono što djeca nauče o čitanju i pisanju prije nego što su i sama sposobna to činiti (Čudina-Obradović, 2008) te je snažno povezana s govornim sposobnostima (Grginič, 2007). Nadalje, prediktor je kasnijeg uspjeha u čitanju i učenju. Zbog toga je iznimno važno poticati kod djeteta predčitačke vještine kojima se razvija fonološka osjetljivost, razumijevanje značenja riječi i načina komunikacije, poznavanje slova, razumijevanje pravila pisanog teksta i motivacija za čitanje (Čudina-Obradović, 2008).

Svjesnost djeteta o pisanom tekstu dijeli se u tri segmenta: funkcija pisanog jezika, tehničke karakteristike pisma te procesi tehnika čitanja. Začetke predčitačkih vještina moguće je prepoznati vrlo rano, već u dobi od 2 i pol i 3 godine. Stoga je s poticanjem njihova razvoja dobro započeti već od samog rođenja, a najkasnije od djetetove treće godine života. Međutim, to nikako ne bi trebalo biti sustavno tj. mehaničko podučavanje već treba proizlaziti iz svakodnevnih dječjih aktivnosti, igre i komunikacije s odraslima (Čudina-Obradović, 2008; Čunović i Stropnik, 2015).

Upravo su roditelji, koji s djetetom od rođenja provode najviše vremena, u najboljoj mogućnosti da potiču kod djeteta radoznalost za čitanjem i sklonost čitanju. Kao preduvjet uspješnog svladavanja rane pismenosti roditelji mogu stvoriti poticajno obiteljsko okruženje.

Navika čitanja djetetu ne bi trebala prestati djetetovim polaskom u školu i ovladavanjem vještine čitanja (Čunović i Stropnik, 2015). Naprotiv, pokazalo se da je za vježbu čitanja korisno naizmjenično čitanje roditelja i djeteta, a učinkovito je istodobno čitanje na glas roditelja i djeteta (Čudina-Obradović, 2008).

Slikovnica koju roditelji čitaju svojoj djeci treba biti kvalitetna, a prepoznaje se po bogatom i maštovitom likovnom sadržaju koji potiče dijete na otkrivanje novih likovnih doživljaja. Jezik u takvim slikovnicama daje kratku i jednostavnu poruku, smisao i sadržaj.

Zajedničko čitanje slikovnica osim ljubavi prema knjizi i čitanju razvija i djetetove govorne sposobnosti koje su preduvjet čitačkih sposobnosti i kasnijeg školskog uspjeha. Međutim, jednostavno čitanje u kojem roditelj samo čita, a dijete je pasivan čitač nije učinkovito. Stoga bi roditelj svoje čitanje trebao prilagoditi govornim sposobnostima svojeg djeteta i s njime čitati u dijaloškom obliku (Čudina-Obradović, 2008) Takvo čitanje podrazumijeva oblik razgovora u kojem se izmjenjuju faze čitanja i faze razgovora o slikama i tekstu. Dijete ima aktivnu ulogu jer mu se postavljaju pitanja umjesto da mirno sluša ili pokazuje na slike u slikovnici. Pritom roditelji trebaju poticati dječji govor i reagirati na njega proširenjem, objašnjenjem, davanjem primjera, ispravljanjem i pohvalom. Takvo čitanje utječe na to da dječji govor postaje sve samostalniji sa sve složenijim oblicima. U dijaloškom čitanju razlikuju se jednostavna i složena razina (Čudina-Obradović, 2008).

Oblici komunikacije koji su poticajni za dijete na jednostavnoj razini čitanja su:

- postavljanje poticajnih pitanja – to su pitanja koja počinju sa „što“ dok pitanja koja traže odgovor samo s „da“ ili „ne“ ili samo pokazivanje valja izbjegavati
- obogaćivanje odgovora – djetetov odgovor na pitanje treba obogatiti novim pitanjem o karakteristikama predmeta koje je prethodno imenovao, njegovim akcijama i funkcijama
- ponavljanje odgovora – ispravnu djetetovu izjavu dobro je ponoviti kako bi se dijete ohrabrilo i dobilo povratnu informaciju o njezinoj ispravnosti
- pohvala i hrabrenje – mirnim prihvaćanjem potiču se djetetovi komentari priče npr. „Točno si zapazila.“, „Dobro kažeš.“ i sl.
- uvažavanje djetetova zanimanja – djetetovo usmjeravanje pažnje na jedan dio slike i njegovo skretanje s glavne teme može poslužiti kao temelj za produktivan razgovor
- vedrina i šala – dijete ne smije steći dojam da roditelj kroz razgovor procjenjuje njegovo znanje jer ono tada može razviti posramljenost i strah od neuspjeha. Dijaloško čitanje mora biti zabavno i vedro poput igre (Čudina-Obradović, 2008).

Oblici komunikacije koji su poticajni na složenoj razini čitanja kada je dijete sposobno za duže i složenije samostalne iskaze:

- postavljanje pitanja slobodnog odgovora – postavljaju se šira i složenija pitanja od pitanja tipa „što“, npr. „Opiši što se ovdje događa.“
- Proširivanje djetetova iskaza – roditelj treba svaki djetetov iskaz ponoviti uz malo poboljšanje, odnosno treba u svaki iskaz dodati neki novi element kako bi ga dijete moglo odmah oponašati, npr. ako dijete kaže: „Krava jede.“, roditelj treba ponoviti: „Da, krava pase.“ i sl.
- Vedrina i šala – i na složenoj razini čitanje se treba odvijati u vedrini i dobrom raspoloženju naročito stoga što su starija djeca još osjetljivija na porugu ili kritiku (Čudina-Obradović, 2008).

Slikovnica ima izniman utjecaj na govorno-jezični i komunikacijski, a time i cjelokupni razvoj djeteta. Stoga je važno da roditelji kao govorni uzori potiču govor kod djeteta na pravilan način te razvijaju kod djeteta pozitivan stav prema čitanju i knjizi. To će postići tako da i sami čitaju, žive s knjigama, posuđuju i donose knjige iz knjižnice te postupaju s knjigama s ljubavlju i poštovanjem. Dijete će brže i lakše razumjeti važnost i smisao čitanja ako s roditeljima redovito zajednički čita i posjećuje knjižnicu u kojoj će moći posuditi neku slikovnicu (Čudina-Obradović, 2008).

7. ZAKLJUČAK

Govorno-jezična komunikacija čini osnovu čovjekova života jer je govor sredstvo primanja i prenošenja poruka, usvajanja znanja i socijalizacije.

Govorno-jezični i komunikacijski razvoj složen je i kompleksan proces te su mnogi cijenjeni teoretičari poput Piageta, Vygotskog, Skinnera i Chomskog iznijeli svoje često i potpuno oprečne pretpostavke u nastojanju da ga objasne. Stoga se razlikuju nativističke, empirističke, spoznajne, bihevioralne, sociolingvističke i psiholingvističke teorije o jezičnom razvoju.

Govorno-jezični i komunikacijski razvoj važan je preduvjet cjelokupnog djetetovog razvoja te utječe na njegov kasniji školski uspjeh i profesionalno djelovanje. S obzirom na tako značajan utjecaj kojeg ima na dijete, cilj ovog rada bio je otkriti na koji način roditelji kao primarni govorni uzori utječu na govorno-jezični i komunikacijski razvoj svojeg djeteta te koliko im u tome može poslužiti slikovnica s iznimnim pedagoškim, psihološkim, jezičnim i umjetničkim potencijalom kojeg posjeduje.

Prve tri godine djetetova života intenzivno je razdoblje ovog razvoja jer dijete prolazi faze od prvog krika i glasanja pa sve do kompetentnog sudjelovanja u razgovoru. U ovom razdoblju dolazi do strukturalnih promjena u mozgu uslijed kojih dolazi do naglog povećavanja moždane mase kao i formiranja brojnih veza između moždanih stanica. Ove promjene omogućuju lakše usvajanje novih znanja i sposobnosti. Kako bi se realizirao urođeni potencijal usvajanja govora nužna je u ovom osjetljivom razdoblju adekvatna socijalna stimulacija u čemu je ključna uloga obitelji, odnosno roditelja.

Iako je tijek govorno-jezičnog razvoja individualan, on posjeduje određene zakonitosti i pravila koje bi roditelji trebali poznavati kako bi na vrijeme prepoznali razvojna odstupanja te na vrijeme započeli s intervencijom.

U tom razvojnom govorno-jezičnom kalendaru razlikujemo predjezičnu i jezičnu fazu koje su razgraničene pojavom prve smislene riječi oko prve godine života. Usvajanje jezika započinje još u novorođenačkoj dobi uspostavljanjem emocionalne veze između majke i djeteta koja postaje temeljem za razvoj djetetove komunikacije s okolinom. Majka, koja u većini slučajeva provodi i najviše vremena s djetetom, kroz redovite interakcije potiče dijete na spontano usvajanje prvih riječi. Dakle uloga roditelja, a napose majke, kao vanjskih čimbenika ključna je u govorno-jezičnom razvoju.

Kvalitetna komunikacija roditelja sa svojim djetetom važan je preduvjet usvajanja jezika kao sustava i uključivanja u društvenu zajednicu. Jedno od sredstava njihove komunikacije može biti slikovnica kojom dijete bogati rječnik, proširuje znanje, razvija mišljenje kao i osjećaj za lijepo. Kako bi roditelji znali odabrati adekvatnu slikovnicu za svoje dijete, osim individualnih potreba i razvojnih specifičnosti, dobro je da su upoznati i s određenjem, podjelama i funkcijama slikovnice. Sva ta znanja čine ga pedagoški kompetentnim roditeljem čija je temeljna zadaća pomoći djetetu u zadovoljenju osnovnih potreba i realizaciji njegovih potencijala.

Kompetentnog roditelja zasigurno čini i njegova osviještenost o važnosti čitanja djetetu od najranije dobi kao i njegovo nastojanje da ljubav prema knjizi i čitanju prenese i na svoje dijete. Čitajući djetetu roditelji s njime provode kvalitetno i korisno vrijeme što potiče zajedništvo, osjećaj bliskosti te razvoj snažne emocionalne veze ključne za djetetovo socijalno funkcioniranje i buduće odnose.

Redovitim čitanjem slikovnice u dijaloškom obliku dijete dobiva aktivnu ulogu što omogućava da njegov govor s vremenom postaje sve samostalniji i poprimi sve složenije oblike. Neizmjeran je utjecaj roditelja kao predstavnika socijalne okoline na utjecaj kako govorno-jezičnog tako i svakog drugog razvoja djeteta, a slikovnica je pritom jedno od sredstava kojim se to može ostvariti.

8. LITERATURA

- Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori?: Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi*. Velika Gorica: Planet Zoe d. o. o.
- Batinić, Š., Majhut, B. (2000). Počeci slikovnice u Hrvatskoj. U R. Javor (Ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* str. (23-38). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. U R. Javor (Ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* str. (12-16). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Čičko, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. U R. Javor (Ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* str. (12-16). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Čudina-Obradović., M. (2008). *Igrom do čitanja: Igre i aktivnosti za razvijanje vještine čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Čunović, K., Stropnik, A. (2015). Nacionalna kampanja „Čitaj mi!“ – primjer partnerstva i usklađenosti udruga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 58(1-2), 103-120. Pribavljeno 02. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/257255>
- Grginić, M. (2007). Što petogodišnjaci znaju o pismenosti. *Život i škola*, LIII(17), 7-27. Pribavljeno 12.08. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/20503>
- Jančić-Holcer, J. (2007). *Uspješan roditelj, uspješno dijete: praktični priručnik za roditelje i odgajatelje*. Zagreb: Naklada Nika.
- Jurčević Lozančić, A., Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktični izazovi. *Metodički obzori*, 10(2015)2 (22), 39-48. Pribavljeno 06. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/227275>
- Kovačević, M. (1996). Pomaknute granice ranog jezičnog razvoja: okvir za novu psiholingvističku teoriju. *Suvremena lingvistika*, 41-42(1-2), 309-318. Pribavljeno 05. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/38189>
- Ljubešić, M., Cepanec, M. (2012). Rana komunikacija: u čemu je tajna?. *Logopedija*, 3, 1, 2012, 33-45. Pribavljeno 10. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/182898>
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.

- Martinović, I., Stričević I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4(1), 39-63. Pribavljeno 10. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/136168>
- Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica: Akcijsko istraživanje*. Zagreb: Alineja.
- Radonić, M., Stričević, I. (2009). Rođeni za čitanje: promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. *Paediatr Croat* 2009; 53 (Supl 1), 7-11. Pribavljeno 10. 07. 2023., s <http://hpps.kbsplit.hr/hpps-2009/pdf/dok02.pdf>
- Stančić, V. (1986). Specifične kognitivne sposobnosti za razvoj govora. *Govor*, 3 (2), 69-76. Pribavljeno 11. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/262802>
- Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi: priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju. *Govor*, 26(2), 119-149. Pribavljeno: 07. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/244957>
- Šikić, N., Ivičević-Desnica, J. (1988, 05. 09.). Govorno/jezični razvoj i njegovi problemi. *Govor*, 5(1), 63-81. Pribavljeno 08. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/260633>
- Štefančić, S. (2000). Multimedijalna slikovnica. U R. Javor (Ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* str. (83-96). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Verdonik, M. *Nastavni materijali za izborni kolegij Slikovnica – prva knjiga djeteta: 4. semestar Preddiplomskog sveučilišnog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Akademski godina 2015./2016.* Pribavljeno 12. 08. 2023 s https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/Verdonik_Predavanja_za_web_SPKD.pdf
- Vodovnik, M. (2023). Zašto je važno da djeca čitaju?. *Varaždinski učitelj*, 6(11), 105-109. Pribavljeno 07. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/411602>
- Vrsaljko, S., Paleka P. (2019) Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja. *Magistra Iadertina*, 13(1), 139-159. Pribavljeno 10. 07. 2023., s <https://hrcak.srce.hr/file/317959>